

Заваявала папулярнасць і такая форма ўзаемадзеяння з навучэнцамі, як літаратурна-музычнае суразмоўніцтва пад рубрыкай «Лірычныя пятніцы ў тэхналагічным» (сустрэчы з пісьменнікамі, артыстамі, гісторыкамі, бардамі, музыкантамі і інш.). Такія сустрэчы спрыяюць плюралізму думак, выпрацоўцы ў студэнтаў уласнай жыццёвай пазіцыі, культуры дыскусій.

Цеснае супрацоўніцтва выкладчыкаў і студэнтаў пры правядзенні сумесных мерапрыемстваў (наведванне тэатраў, выстаў, музеяў, правядзенне вечарын у інтэрнатах, выпуск літаратурнага альманаха, дзе сабраны вершы выкладчыкаў і студэнтаў, святочныя і інтэрнацыянальныя вечарыны — усё гэта не толькі выходзіць, але і збліжае выкладчыка і студэнта ў суб'ект-суб'ектных узаемаадносінах.

Такім чынам, нацыянальна арыентаваная адукацыя не паўстае на шляху навуковага прагрэсу, яна паказвае, што навуковыя веды — толькі частка зместу адукацыі, іншыя ж часткі павінны адлюстроўваць нацыянальны дух, гісторыю, усё, што надае асобе ўстойлівасць, годнасць і гордасць за сябе як прадстаўніка нацыі. І толькі спазнаўшы вартасць свайго народа і дзяржавы, асоба студэнта зможа паўнацэнна інтэгравацца ў сусветную культурна-адукацыйную прастору. Таму гуманістычнае выхаванне немагчыма без нацыянальнага стрыжня, хаця, натуральна, не павінна абмяжоўвацца і замыкацца толькі ў ім. «Да чалавецтва праз свой народ» — такі лейтматыў сённяшняй педагагічнай думкі вучоных свету. Да гэтага імкнемся і мы.

УДК 378.02

Н. Я. Савіцкая, ст. выкладчык

БЕЛАРУСКАМОЎНАЕ ВЫКЛАДАННЕ СПЕЦЫЯЛЬНЫХ ДЫСЦЫПЛІН У ВНУ: СУЧАСНЫ СТАН, ЦЯЖКАСЦІ І ПЕРСПЕКТЫВЫ

Беларускамоўнае выкладанне спецыяльных дысцыплін у ВНУ. Гэта гучыць нават экзатычна і нерэальна цяпер, у час моцнага адкату чарговай хвалі беларусізацыі, якая адбываецца пры ўмелым і вытанчаным, або непрыкрыта нахабным і лжывым кіраванні гэтым працэсам зверху. Пры ўмове адсутнасці нацыянальнага універсітэта і адметнасці нацыянальнай адукацыі ўвогуле ў незалежнай дзяржаве паўстае пытанне аб сапраўднай дзяржаўнай самастойнасці і аб прызнанні беларусаў як этнасу ва ўсім свеце. Гэта добра вядома пераважнай большасці насельнікаў Беларусі ад самых ніжэйшых

пластоў да найвышэйшага кіраўніцтва, і таму не дзіўна, што дзяржаўныя чыноўнікі і шэраговыя грамадзяне робяць усё магчымае для таго, адны, — каб звесці мову ў небыццё, другія, — іх, на жаль, значна менш, імкнуцца даць ёй жыццё, раскрыць яе годнасць і прыгажосць, прывучыць карыстацца ёю, не даць ёй загінуць, пашырыць ужыванне ва ўсіх сферах маўленчых зносін, зрабіць яе мовай вышэйшай адукацыі.

Ні для каго з Вас не сакрэт, што, па вядомых прычынах, большасць нашых студэнтаў не маюць глыбінных ведаў мовы ні ў плане мовы як прадмета, ні ў плане маўленчых зносін, бо такой мовай з'яўляецца або прымітыўны варыянт рускай мовы, прычым добра збеларушанай, або абласны і местачковы слэнг, або, нават, дыялект, да таго ж у большасці студэнтаў бедны лексікон. Яны могуць ужываць частку лексікі рускай, частку беларускай, а шматлікіх паняццяў не ведаюць увогуле — ні па-руску, ні па-беларуску, ні на дыялекце. У граматыцы таксама ідуць беларуска-рускія паралелі, і многія студэнты часта не бачаць і не адчуваюць памылак у сваім маўленні. Некаторыя адчуваюць непрыгожасць такой мовы, думаючы, што гэта і ёсць сапраўдная беларуская мова, саромеюцца яе, баяцца выказацца няправільна, баяцца быць смешнымі, іншыя ж лічаць сваю няправільную мову за норму.

Прывяду пару прыкладаў з практыкі выкладання. Пры напісанні творчай работы студэнт задае пытанне: «А як будзе па-беларуску «мілагучна»?», — думаючы, што гэта слова з рускай мовы. Не адчувае большасць студэнтаў няправільнага ўжывання канчаткаў назоўнікаў, кажуць: па маштабам, адказам замест па маштабах, адказах; або на дароге, матэматыке, у Амерыке замест на дарозе, матэматыцы, у Амерыцы і шмат іншых.

Такія прыклады пацвярджаюць зрусіфікаванасць беларускай мовы, неглыбокае веданне яе законаў, адсутнасць маўленчай практыкі ў паўсядзённым жыцці. Але тут ёсць і станоўчыя моманты. Усё ж, хоць на такім узроўні, валодаюць беларускай мовай, могуць выказаць на ёй свае думкі. Каб дасягнуць належнага ўзроўню валодання мовай, выкладчыкам беларускай мовы ў ВНУ неабходна зняць руска-беларускую інтэрферэнцыю, г. зн. навучыць асаблівасцям беларускай мовы, якія дзейнічаюць ва ўсіх раздзелах мовазнаўства, увогуле пашырыць сферы выкарыстання беларускай мовы, асабліва ў навуковым стылі мовы, чаму і ўдзяляецца вялікая ўвага на нашай кафедры. Адноўчы выкладчык нашай ВНУ запытаўся ў мяне, колькі можна вывучаць беларускую мову, і чым мы займаемся на занятках, ці

не дастаткова школьных ведаў студэнтам. Адказ адназначны. Канечне ж, недастаткова. Акрамя зняцця інтэрферэнцыі, якая існуе паміж дзвюма дзяржаўнымі мовамі, з-за таго што накладваюцца законы адной мовы на другую, студэнтаў неабходна вучыць выказванню думкі па тэме паведамлення, па тэме метаду даследавання, структуры, прыметаў і ўласцівасцяў аб'ектаў даследавання і г. д. Неабходна навучыць пісаць рэфераты, даваць рэцэнзіі, водгукі, авалодаць культурай маўлення, практыкай выступлення перад аўдыторыяй і г. д. Што да кафедры беларускай мовы, то тут задачы ясныя, яны закладзены ў нашых праграмах і выконваюцца.

Калі ж выкладчык пачынае чытаць спецыяльную дысцыпліну па-беларуску, а студэнты імкнуцца яе вывучаць, то ў абодвух бакоў узнікаюць рознага віду цяжкасці, у тым ліку і псіхалагічнага характару. Абодва бакі, і асабліва выкладчыкі, з'яўляюцца першапраходцамі, паколькі па многіх дысцыплінах выкладанне ніколі і нідзе не вялося па-беларуску, і выкладчык разумее, што для яго гэта вельмі складаная справа.

Па-першае, яму патрэбна самому добра свабодна валодаць мовай, каб у час выкладання не думаць, як сказаць, а засяродзіцца на змесце прадмета і метадыцы выкладання.

Па-другое, неабходна сачыць за аўдыторыяй: ці ўспрымае яна яго, ці разумее; калі няма адваротнай сувязі са студэнтамі, то чаму, і ці мова тут вінаватая.

Па-трэцяе, неабходна зрабіць якасныя пераклады лекцый, метадычак, розных дапаможнікаў і абавязкова стварыць беларуска-рускі і руска-беларускі слоўнік дысцыпліны, які дадаецца да метадычак. Ствараючы такія слоўнікі, многія, па сутнасці, распрацоўваюць беларускую тэрміналогію галіны ці дысцыпліны, а гэта вельмі адказная, карпатлівая і нялёгкая праца.

Чаму неабходна ствараць два віды слоўнікаў — беларуска-рускі і руска-беларускі? Таму што ў нас выдадзена шмат метадычак па-беларуску, а дысцыпліна іншы раз чытаецца па-руску, і студэнту без беларуска-рускага слоўніка цяжка ўсвядоміць тэкст, бо ён не ведае многіх агульнанавуковых паняццяў і тэрмінаў. У той жа час некаторая частка спецыяльнай (асноўнай і дадатковай) літаратуры выкарыстоўваецца на рускай мове. Фактычна авалоданне прадметам ідзе на дзвюх мовах, і студэнту тут спатрэбіцца руска-беларускі слоўнік, каб прывесці ўсе навуковыя паняцці ў адпаведнасць.

Па-чацвёртае, выкладчык выклікае да сябе павышаную ўвагу з боку калектыву кафедры, дзе часта бывае адзіным чалавекам, які выкладае па-беларуску, і дзе не заўсёды можа адчуць падтрымку і дапамогу, таму патрэбна праводзіць семінары і ладзіць іншыя мерапрыемствы, дзе маглі б сустрэцца беларускамоўныя выкладчыкі спецыяльных дысцыплін, пабачыць, што яны не адзінокія ў сваім імкненні стварыць нацыянальную вышэйшую адукацыю, падзяліцца сваімі набыткамі, абмеркаваць складаныя пытанні і праблемы, якія, безумоўна, бываюць у кожнага і патрабуюць вырашэння.

Можна прадоўжыць пералік цяжкасцяў, якія могуць сустрэцца на шляху выкладчыка і студэнта, пашукаць шляхі развязак гэтых цяжкасцяў, але гэта вялікая тэма, і яе патрэбна вырашаць асобна.

Гэты семінар дае нам магчымасць убачыць сапраўдную карціну выкладання прадметаў па-беларуску ў БДТУ, мы можам падзяліцца сваімі думкамі і абмеркаваць накірункі далейшай працы. Цікава было б вызначыць свае дасягненні і хібы ў параўнанні з іншымі ВНУ. Вядома, што ў нечым мы падаём прыклад іншым, а нечаму маглі б павучыцца ў другіх. Асноўнае ж тое, што праца ідзе, і нельга спыняцца на дасягнутым. Прапаную:

Першае. Абмеркаваць, ці можам мы паставіць пытанне аб наданні БДТУ статусу Нацыянальнага тэхналагічнага ўніверсітэта. Мы ведаем, што ўжо больш за дзесяцігоддзе вядзецца вялая дыскусія аб стварэнні нацыянальнага ўніверсітэта, але пытанне застаецца адкрытым і на сённяшні дзень. Ці можам мы выйсці з такой прапановай да кіраўніцтва ўніверсітэта і калектыву ў цэлым? Ці знойдуцца ў нас аднадумцы, ці падтрымаюць, а калі падтрымаюць, то ці ёсць у нас для гэтага патэцыял выкладчыкаў і супрацоўнікаў, забяспечанасць падручнікамі, дапаможнікамі, слоўнікамі, карацей кажучы, ці згодны калектыў да працы ў новых умовах, і якія яны гэтыя ўмовы, іх таксама неабходна акрэсліць, ці рэальна гэта, ці пад сілу нам?

Другое. Стварыць пастаянна дзейны семінар, дзе маглі б абмяркоўвацца канкрэтныя праблемы беларускамоўнага выкладання спецыяльных дысцыплін.

Іншыя прапановы, звязаныя з беларусізацыяй і БДТУ:

• стварыць беларускі куток у музеі БДТУ або ў ТБМ «Беларусізацыя ў БДТУ», куды прадставіць матэрыялы аб тым, што рабілася і зроблена за дзесяцігоддзе (кожнай кафедрай у прыватнасці і ў БДТУ у цэлым): якія курсы выкладаюцца па-беларуску і кім, якая створана літаратура і г. д., што плануецца на будучыню);

•сабраць усю выдадзеную БДТУ беларускамоўную навуковую літаратуру;

•звярнуць увагу на якасць выдадзенай літаратуры; перапрацаваць, дзе неабходна, з выкарыстаннем новых тэрміналагічных выданняў;

•лічыць абавязковым да вучэбных і метадычных дапаможнікаў даваць беларуска-рускія, руска-беларускія слоўнікі для зняцця цяжкасцяў пры карыстанні беларускімі і рускімі тэкстамі;

•абвясціць конкурс на лепшы мастацкі твор, прысвечаны БДТУ (установе, факультэту, кафедры, лабараторыі, канкрэтным асобам). Матэрыялы варта апублікаваць у літаратурна-мастацкім зборніку;

•абвясціць конкурс па тэме «Гісторыя БДТУ ў справах і асобах», у якім прапанаваць прыкладную тэматыку пытанняў: Гісторыя стварэння і дзейнасці БДТУ на розных этапах. Уклад БДТУ ў народна-гаспадарчы комплекс РБ, БССР, СССР. Навуковыя дасягненні супрацоўнікаў БДТУ. БДТУ і свет. Іх ведае ўвесь свет. Нарысы аб дзейнасці канкрэтных навукоўцаў. Навуковыя артыкулы. Храналогія падзей, адкрыццяў і г. д.

УДК 378.02

Т. У. Жукоўская, выкладчык

ВУСНАЕ ВЫКАЗВАННЕ – НАЙВЫШЭЙШЫ ЭТАП СВЯДОМАЙ МАЎЛЕНЧАЙ АСОБЫ

Сутнасць моўнай адукацыі заключаецца ў фарміраванні высокакультурнай, інтэлектуальна развітой, творчай, камунікатыўна актыўнай асобы з індывідуальнай свядомасцю і прадуктыўным тыпам мыслення: асоба як мэта і змест адукацыі.

У педагагічным працэсе адбываецца трансфармацыя мовы з вучэбнага прадмета ў механізм фарміравання асобы, яе менталітэту, разумення прыроды і грамадства, індывідуальнай самаактуалізацыі.

Моўнае развіццё чалавека непарыўна звязана з развіццём мыслення, фарміраваннем духоўнага аблічча, абуджэннем думкі, пашырэннем кругагляду. Бясспрэчную ролю ў фарміраванні і выхаванні ўсебакова развітой асобы, высокакваліфікаванага спецыяліста, чалавека нацыянальна свядомага, з высокай унутранай культурай адыгрывае вуснае маўленне як адзін з аспектаў вывучэння мовы. Найвышэйшым этапам свядомай маўленчай асобы з'яўляецца вуснае выказванне (вуснае маўленне). Маўленчую дзейнасць можна